

**Izvori
i
Građa**

Luka Pavlović

MOSTARSKE KATEDRALE I CRKVA KRISTOVA USKRSNUĆA

POGLED U POVIJEST

Stara katedrala. Crkva sv. Petra i Pavla u Mostaru, spaljena u svibnju 1992. godine, u prošlom je stoljeću građena i do nekih doba smatrana katedralom. Naime, fra Rafo Barišić, biskup i apostolski vikar u Hercegovini i apostolski vizitator za hercegovačke franjevce, nakon diobe hercegovačke franjevačke zajednice od provincije Bosne Srebrene (1844.), 7. travnja 1847. postavio je temeljni kamen novoj biskupskoj rezidenciji u Vukodolu u Mostaru. Uz rezidenciju, koja je sagrađena uz protivljenje ondašnjih "Mostarana", a uz pomoć osmanlijskih vlasti, bila je uređena i kapelica s jednim oltarom, trima ispovjedaonicama i svetištem. U dvorištu rezidencije sagrađena je i kuća za pučku školu.¹ Biskup je Barišić nastojao dobiti odgovarajuće mjesto za doličnu katoličku crkvu. "Na moćni zagovor Omer-paše... Barišića se želja ispuni. Godine 1862. dne 27. svibnja primi ferman, kojim se u sredini grada, nekadanja krasna Alipašina bašča dariva za mjesto katoličke crkve i nalaže se strogo svim muhamedancima, da se niti najmanje ne smije nitko tome protiviti. Nakon dugog zatezanja i oklijevanja morade mostarski mutesarif pridati (Barišiću) ključe darovane bašče dne 13. ožujka 1863."²

¹ *Hercegovina prije sto godina*, ili: *Šematizam fra Petra Bakule*, hrvatski prijevod, Mostar, 1970., str. 62.

² R. Glavaš, *Život i rad fra Rafe Barišića, naslovnog biskupa Azotskoga i Apoštolskog Namjestnika u Bosni i Hercegovini*, Mostar, 1900., str. 133.

Biskup je, nakon raznih nevolja i suprotstavljanja, isposlovao dozvolu za gradnju biskupskog dvora u Mostaru. Dobio je lokaciju i još k tomu besplatno zemljište za podizanje nove katoličke crkve, ali "Barišić ne dočeka ipak željno očekivanoga dana ni časa, da metne temeljni kamen novomu hramu božjem"³, jer je 14. kolovoza 1863. umro na Širokom Brijegu, gdje je i pokopan.

Fra Andeo Kraljević (1807. - 1879.), drugi apostolski vikar u Hercegovini, izabran 1864., posvećen u Zadru 1865., svečano je ušao u Mostar 13. lipnja 1865. On je sretno otpočeo s gradnjom mostarske crkve kojoj je 7. ožujka 1866. blagoslovio temeljni kamen.⁴ *Šematizam* fra Petra Bakule opisuje "novu katoličku crkvu", koju izrijekom naziva *katedralom*, njezin izgled, rad na podizanju i utrošak: "Mnogo je utrošeno, a trebat će još mnogo utrošiti, dok se ne dovrši ta katedrala."⁵ Biskup Kraljević u svome prvom izvještaju Sv. Stolici, 1866. godine, piše: "Ovaj vikarijat... još ne posjeduje gotovu katedralnu crkvu. Istina, prošloga mjeseca ožujka 1866. počeli smo gradnju toga hrama, i samo su njegovi vanjski zidovi dignuti..."⁶ U svom drugom izvještaju Sv. Stolici, za godinu 1870.-1871., isti biskup javlja: "Ubrzo kanim privesti k svršetku već pokriveni katedralni hram... Ove će se godine završiti toranj, imam već dva velika zvona..."⁷

Fra Petar Bakula, upravitelj gradnje, u novom izdanju svoga *Šematizma* 1873., kazujući kako su graditelji zidari bili "naši Hercegovci", donio je i pregled izdataka i primitaka.⁸ Kad je sagrađena nova katolička katedralna

³ Isti, n. d., str. 134.

⁴ Iznad ulaznih vrata mostarske katedralne crkve bio je ovaj natpis:

SVEMOGUĆEM STVORITELJU BOGU:
SVETOM PETRU I SVETOME PAVLU
OVA CRKVA SAGRAĐENA STOJI.
CAR STAMBOLSKI MLOGO DOBROVOLJNI
DADE MISTO UGODNO ZA GRADJU:
UZ TO GROŠAH PEDESEJET KESAH.
PUK UBOGI POMOĆ DADE MALU
VAS OSTALI TROŠAK MLOGO TEŽAK
IZ MISTA JE PRIŠO INOSTRANSKIH:
S NASTOJANJEM BRATJE FRANCISKANAH
I BISKUPA NAČELNIKA SVOGA.

P. G. 1866. O. 7.

⁵ *Hercegovina prije sto godina*, str. 101.

⁶ A. Kraljević, biskup, u svom prvom izvješću o stanju Apostolskog vikarijata u Hercegovini, 1866.

⁷ Isti, u svom drugom izvješću o stanju Vikarijata, 1871.

⁸ *Schematismus topographico-historicus Vicariatus Apostolici et Custodiae Provincialis Franciscano-missionariae in Hercegovina pro anno Domini 1873*. Mostar, 1873., str. 129-130:

"Turski sultan	2.500 for. (plus zemljište)
Lionska Propaganda	16.035
Kongregacija Bezgr. začeca	2.480
Prilozi naroda	3.350,1
Iz raznih skupljanja	4.193
	<hr/>
	27.548,1 forinti.

crkva, i sjedište je mostarske župe (odcijepljena od Mostarskog Graca 1849.) premješteno iz Vukodola uz novu crkvu. Crkva je blagoslovljena 1872., a 1873. podignut je uz crkvu “prostran i udoban župski stan”.⁹

Nova katedrala. Sudbina stare mostarske katedrale završila je tako da se ona otprilike od 1890. smatrala redovničkom crkvom. Kako se to dogodilo nije posve jasno. A potom je odlučeno da se gradi nova crkva u Mostaru za službu katedrale. Fra Paškal Buconjić (1880. - 1910.) naslijedio je biskupa Kraljevića. On je prvi rezidencijalni biskup u Mostaru nakon uspostave redovite crkvene hijerarhije. Ne znamo je li on pokrenuo pitanje gradnje nove crkve ili su ga na to nagovorila njegova subraća franjevci. Fra Radoslav Glavaš piše 1910.: “Radilo se, naime, sa stanovite i mjerodavne strane, da se tadanja župska crkva i stan oduzme franjevcima, pa da *crkva služi za katedralu*, a župski stan za biskupsku rezidenciju, a franjevci da se zavuku postrance u Vukodo, u staru i trošnu biskupsku rezidenciju, da odatle motre šaroliki Mostar i broje zvijezde po nebesima, gledajući poviš sebe kako se vrhu njihovih glava viju suri orli lješinari. Biskup se tomu nedostojnom i očito nepravednom prohtjevu odlučno suprotstavi i opre svim svojim ugledom i uplivom na mjerodavnom mjestu, da bi to za franjevce bilo nepravedno, a po ugled katoličke stvari u glavnom gradu vrlo štetno, pa neka to franjevci za sebe zadrže, jer i jest njihovo, a *on će sebi raditi biskupski dvor i katedralu.*”¹⁰

Pisac ne navodi izvore odakle je crpio podatke i na osnovi čega iznosi takve tvrdnje. Ne znamo koji su “mjerodavni” ni u prvom ni u drugom slučaju, niti koji su to “njeki nepozvani gosti” koji su predlagali da se biskupska rezidencija gradi uz katoličku katedralu, a da se franjevački samostan osnuje u bivšoj biskupskoj rezidenciji. U biskupijskom arhivu ne postoji nikakav dokument o povjeravanju katedralne crkve redovnicima, niti potvrda kojom Sveta Stolica dopušta takvo povjeravanje katedralne crkve, jer ne može biskup sam od sebe pokloniti katedralnu crkvu, kad je ona ionako građena za biskupiju, milodarima Propagande i dobročinitelja sa strane.

Poslije 1890. godine ne govori se više o katedralnoj crkvi u Mostaru. Naime, 2. studenoga 1890. Kongregacija za širenje vjere (*de Propaganda fide*) preko generalne kurije dopustila je podizanje Franjevačkog samostana u Mostaru. Biskup je Buconjić 19. ožujka 1890. blagoslovio kamen

⁹ R. Glavaš, *Spomenica 50-godišnjice hercegovačke franjevačke Redožave*, Mostar, 1897., str. 76.

¹⁰ Isti, *Biskup fra Paškal Buconjić, prigodom 30 godina biskupovanja, 1880-1910*, Mostar, 1910., str. 19-20.

temeljac, a već "12. rujna (1891.) bio je postavljen krov nad cijelim samostanom, a na 23. studenoga 1891. završena je nabaca suhe (malterisanje) zdvora. Muž Providnosti kod gradnje samostana bio je biskup Buconjić..."¹¹ Isti je biskup pribavio zemljište za novu katedralnu crkvu u Mostaru, u predjelu grada koji je tadanjim građanima bio poznat pod imenom Guvno, a današnjima Rondo. To je zemljište - što poklonjeno, što otkupljeno - uknjiženo na mostarsko-duvanjsku biskupiju.¹² Povrh toga biskup je dao ukulučiti oko 5 vagona kreča koji je na gradilištu stajao preko 40 godina. Fra Alojzije Mišić (1912. - 1942.), bosanski franjevac i hercegovački biskup, također je mislio na gradnju katedrale te je na istom gradilištu dao složiti preko 250 m² tesanog kamena za buduću crkvu. Ali ni on nije otpočeo gradnju. Dvojica mjesnih ordinarija pola su se stoljeća skanjivala da počnu novu katedralu, ali nikako otpočeti.

Dr. Petar Čule, čim je postao biskupom (1942.), pomišljao je na gradnju nove katedralne crkve. No, sve planove i namjere msgr. Čule omeo je Drugi svjetski rat i njegov svršetak. Biskup je Čule bio u travnju 1948. uhićen i u srpnju iste godine osuđen na 11 i pol godina strogog zatvora. Nakon uklanjanja biskupa iz Mostara ondašnje gradske vlasti, Gradski narodni odbor, izvlastile su iz biskupije upravo ono zemljište koje je bilo namijenjeno za gradnju nove katedrale i predale ga u posjed GNO-u Mostar za izgradnju monumentalne zgrade "Dom kulture".¹³ Sve molbe, žalbe, protesti i prigovori biskupova delegata mons. Majića nisu ništa pomogle. Dapače, nikada ništa nije pismeno odgovoreno, nego je u prostorijama Okružnog suda usmeno izjavljeno da je žalba odbijena... Godine 1957. biskup se vratio u Hercegovinu, a početkom 1958. preuzeo je upravu dijeceze. Od tada nije propustio nijednu prigodu da pismeno zatraži ili usmeno razgovara u vezi s novim gradilištem nove katedrale. Prvi pismeni zahtjev podnio je 24. listopada 1959. godine, ali na nj nije nikada dobio odgovora. Nakon dugogodišnjih zahtjeva, razgovora i intervencija biskup je Čule mogao obnoviti pismenu molbu tek 30. lipnja 1967. Započeli su pregovori o lokaciji. Biskup je tražio zemljište, u zamjenu za ono nacionalizirano, na području stare željezničke postaje (područje HIT-a prema današnjem Centru 2 i Staroj bolnici). Ali iz Općine su tražene takve cijene samo za lokaciju i komunalije da su se mogle izgraditi gotovo

¹¹ D. Mandić, *Osnutak franjevačkog samostana i bogoslovije u Mostaru*, u: *Stopama otaca, Almanah hercegovačke franjevačke omladine*, Mostar 1934./1935., str. 21.

¹² Usp. *Zemljišno-knjiški uložak katastarske općine Mostar*, katastarska čestica br. 408 (u površini od 4.684 m²) i 406/12 (u površini od 3.754 m²), ukupno 8.388 m².

¹³ *Gradska eksproprijaciona komisija*, br. 48.440/48, 22. III. 1949. i br. 4689/54, 25. VIII. 1955.

tri velike katedrale. Bio je to jasan znak da se ne postavlja cijena nego ucjena. Konačno je, na sugestiju viših organa, biskup bio prinuđen prihvatiti zemljište koje mu je ponuđeno: bivšu biskupijsku baštu pokraj Radobolje, koja je također 1948. izvlaštena i predana na upotrebu gradskoj ekonomiji. Ovlašteni organ Zavod za urbanizam i komunalnu djelatnost 17. prosinca 1971. izdao je formalni akt o dodjeli lokacije za katedralu. Nakon provedenog internog užeg natječaja odobren je idejni nacrt katedrale s pripadnim kancelarijsko-stambenim objektom u ožujku 1973., a formalna građevna dozvola izdana je 22. travnja 1974. I 9. studenog 1975. mjesni je ordinarij položio prvi kamen i blagoslovio temelje nove katedralne crkve u Mostaru.¹⁴ Katedrala je dovršena i posvećena 14. rujna 1980. i uz nju osnovana župa posvećena je Majci Crkve.

Prvi metak u ovome ratu, 11. veljače 1992., pogodio je upravo tu katedralu, odnosno njezin glavni oltar, dar pape Pavla VI. Poslije toga bila je mnogo puta granatama razarana od 1992. do 1995. godine. Tako su obadvije katedralne crkve, i "stara" i "nova" doživjele razaranja u ovom ratu.

CRKVA KRISTOVA USKRSNUĆA

1) MOLBA ZA LOKACIJU I ODGOVOR OPĆINE

Ideja o još jednoj "novoj katedrali". Političke hrvatske vlasti u Mostaru i u Hercegovini, gledajući kako je katedrala Majke Crkve tragično razrušena, imajući u vidu da je katolička religija u srcu hrvatskoga vjernika bitna životna sastavnica i vidjevši zasluge odgovornih ljudi iz Crkve, bili su spremni razgovarati o terenu koji je nekoć tražio biskup Čule za katedralu. Predstavnici Ordinarijata nisu mogli ne ući u taj razgovor imajući na pameti potrebu gradnje jedne značajne crkve u centru grada Mostara.

Molba Općinskom vijeću. Želeći svoje prijašnje planove i želje ostvariti nakon političkih promjena, Biskupski se ordinarijat obratio Općinskom vijeću Mostar, Uredu za obnovu i stambeno-komunalne poslove, za dodjelu rješenja i urbanističkih uvjeta za izgradnju crkve u Mostaru, na prostoru, koji se smatra prikladnim i za objekt u ovom gradu dostojan.¹⁵ Tako bi se ispravila prijašnja nepravda prijašnjih vlasti učinjena prema Katoličkoj crkvi i Biskupiji u ovom gradu. Tražena se lokacija nalazi na području novoosnovane župe sv. Ivana apostola i evanđelista.

¹⁴ *Glas koncila* 24 (344)/1976., 5. prosinca 1976., str. 14.

¹⁵ Molba, 14. travnja 1994., br. 272/94.

Općinsko vijeće Mostara, Odjel graditeljskog i prostornog uređenja, 11. kolovoza 1994. dostavlja *uvjerenje* kojim se utvrđuju uvjeti uređenja prostora za izgradnju crkve na građevinskom zemljištu prema urbanističko-tehničkim propisima, kako je predložilo Javno poduzeće za obnovu i izgradnju Mostara, 29. srpnja 1994. godine. Odjel za geodetske i imovinsko-pravne poslove Općinskog vijeća 19. kolovoza 1994. dostavlja *zaključak o uviđaju* da se identificira i utvrdi činjenično stanje i eventualno cijepanje čestica. Tako 25. kolovoza 1994. poziva sve zainteresirane strane, a 9. rujna 1994. izdaje *rješenje* kojim se dopuštaju pripreme kako bi se izradio investicijski elaborat te podnio prijedlog za eksproprijaciju čestica. I tako je uredno kupljeno zemljište za crkvu i uknjiženo u katastru.

Jedna katedrala u gradu. Ordinarijat je zauzeo stav da ne kani graditi "novu katedralu", ne samo zato što Sveta Stolica ne dopušta da se u jednome gradu nalaze dvije katedrale, stara i nova, nego zato što želimo poštovati volju, trud i nakanu pokojnoga nadbiskupa Čule, koji je cijeloga svog biskupskog života skupljao sredstva da bi sagradio katedralu, u kojoj je i pokopan (1985.), zajedno sa svojim dugodišnjim suradnikom i kasnijim kotorskim biskupom, msgr. Markom Perićem (1983.). I zato što se ta katedrala daje obnoviti, makar i uz velike troškove. Ali Ordinarijat je apsolutno za to da se gradi reprezentativna crkva, "bazilika", kako se god ona zvala, koja će biti posvećena najvećem događaju kršćanstva, Kristovu uskrsnuću.

2) POLITIČKI DOGAĐAJI

Hrvatski prosvjedi. Problem Mostara, koji je u veljači 1996. izbio u vrh svjetskih medija, sastojao se u tome što je 7. veljače administrator Europske unije u Mostaru Hans Koschnick proglasio distrikt ili EU-zonu na štetu hrvatske strane. Naime, prema Daytonskom sporazumu, potpisanom u Parizu 14. prosinca 1995., u mostarskoj općini treba osnovati 6 općina: 3 muslimanske i 3 hrvatske. To je bilo dogovoreno, premda je muslimanskoj strani pripalo 765 km², a hrvatskoj samo 396 km². Problem je izbio u centru grada, gdje su zgrade suda, pošte, hotela, športske dvorane, gimnazije, doma zdravlja, bolnice, uprave javnih poduzeća, zemljište za crkvu Kristova uskrsnuća na području župe sv. Ivana apostola itd. Tu je administrator Koschnick samovoljno dekretirao zonu, koja nije predviđena Daytonom, a sastoji se od 2,36 km². Od hrvatske strane uzeto je 1,64 km², a od muslimanske 0,72 km². U toj zoni ograničeno je pravo glasovanja. Budući da je prema popisu 1991. tu muslimanska strana tvorila relativnu većinu, sutra bi ta zona, kad ode EU-administracija, prema hrvatskom

strahovanju, mogla pripasti muslimanskom dijelu. Zato su izbile hrvatske demonstracije u gradu, u kojima je došlo, nažalost, i do neprihvatljivih incidenata u odnosu na upravitelja Koschnicka.¹⁶

3) CRKVENI OBREDI

Obavijest Ordinarijata. Biskupski je ordinarijat 10. veljače 1996. poslao javnosti grada Mostara i hrvatskom narodu ovu vijest: "U sljedeći ponedjeljak, 12. veljače u 12 sati mjesni mostarski biskup monsinjor Ratko Perić blagoslovit će gradilište i temeljni kamen nove *crkve Kristova uskrsnuća* u središtu grada Mostara. To zemljište, na području bivšega željezničkog kolodvora, Biskupija je već otprije od Općine otkupila, te ogradila i pripremila, a sada želi otpočeti planiranom gradnjom zazivajući Božji blagoslov na gradilište, radove i radnike. Katolički vjernici u Mostaru sa svojim crkvenim pastirima žele vidjeti novu uglednu i velebnu crkvu koja će biti podignuta na slavu Kristova uskrsnuća, da simbolizira izlazak hrvatskoga katoličkog naroda iz tame bilo kakva ropstva, ugnjetavanja, smrti i grijeha na novost uskrsloga života i trajnoga mira. Stoga je Biskupski ordinarijat odlučio da se na terenu župe sv. Ivana apostola i evanđelista, izabranog Isusova učenika i svjedoka, koji je prvi povjerovao i posvjedočio za Kristovo uskrsnuće, sagradi crkva na slavu *Krista uskrsloga, Pobjednika* smrti, zla i grijeha. Ordinarijat upućuje poziv svećenicima, redovnicima, redovnicama, i vjernome puku u Mostaru da svojom nazočnošću uzveliča, i molitvom prati taj crkveni događaj."¹⁷

Blagoslov. Mjesni je biskup 12. veljače 1996. blagoslovio gradilište i kamen temeljac nove crkve koja će biti posvećena Kristovu uskrsnuću. Na blagoslovu se okupilo oko 10 tisuća katoličkih vjernika s gotovo svim mostarskim klerom dijecezanskim i franjevačkim, te hrvatski politički predstavnici u Mostaru i Sarajevu. Vladao je savršen mir i red, koji je osigurala hrvatska policija u gradu. Obred je tumačio generalni vikar, a nazočne je pozdravio župnik don Ivan Vukšić. Obrede su pratili svojim pjevanjem zborovi župe sv. Ivana i katedrale pod ravnanjem mr. don Dragana Filipovića. Poslije blagoslova progovorili su dr. fra Tomislav Pervan, hercegovački franjevački provincijal "ad instar", i gradonačelnik mr. Mijo Brajković, koji je s biskupom Perićem i župnikom Vukšićem

¹⁶ Biskupski je ordinarijat 8. veljače 1996. izdao *Izjavu o događajima u Mostaru*, u: *Crkva na kamenu*, 3/96., 2.

¹⁷ Obavijest je na Ordinarijatu protokolirana pod br. 167/96. i razaslana svim župnim uredima.

potpisao povelju ugrađenu u temelje nove crkve.¹⁸ Izraze radosti poslali su kardinal Puljić, umirovljeni biskup Žanić, dubrovački biskup Puljić, svi biskupi okupljeni u Zadru na ustoličenju nadbiskupa Prende i drugi.

Iz Biskupova govora. Biskup je na dan blagoslova gradilišta i kamena temeljca izrekao ove misli:

Sve tamo od 5. stoljeća na ovim je prostorima djelovala kršćanska biskupija s bazilikom u ovome gradu. Ali ljuta vremena učinila su svoje. U neka doba bili smo svedeni na ostatke ostataka. Božjom providnošću, točno prije 150 godina, 1846. Sveta je Stolica ustanovila u Hercegovini apostolski vikarijat, prethodnika mostarsko-duvanjske biskupije. Tako, misijski ustrojena, Katolička je crkva u Hercegovini sa svojim biskupima, apostolskim vikarima, fra Rafom Barišićem i fra Anđelom Kraljevićem, išla prema punoj uspostavi crkvenoga djelovanja, obnovi biskupije sa sjedištem u Mostaru, 1881.

Katedralne crkve u drugim biskupijskim sjedištima, Sarajevu, Banjoj Luci i Trebinju, odmah su se počele graditi. U Mostaru, tek stotinu godina kasnije, 1980. podignuta je katedrala, posvećena Blaženoj Djevici Mariji, Majci Crkve i Kraljici neba i zemlje. Crkva je sagrađena a Sveta joj je Stolica dodijelila naslov katedrale, 1980.

Tek što je stasala, u njezinoj 12. godini, počeli su je razarati. Tijekom rata mnoštvo je granata razbijalo. Sadašnja Gospina crkva teško je oštećena, ali nije uništena. Ona i dalje svojim crkvenim katedralnim naslovom služi svojoj svrsi. Biskupski je ordinarijat, s pomoću Božjom i plemenitih dobročinitelja, Gospinih štovatelja, želi što prije obnoviti.

Svima koji idu Kristovim putem križa i kalvarije Uskrsli je obećao *uskrsnuće* tijela i život vječni. Tko njega slijedi, sigurno ide k pobjedi! Uskrsli je apsolutni i konačni objavitelj istine o Bogu i istine o čovjeku. U njega položiti nadu i živjeti vjerno znači živjeti vječno. Želimo da ova *crkva Kristova uskrsnuća* bude živa propovjedaonica njegove božanske ljubavi i mira u ovome gradu i u svijetu, moleći da po njegovu uskrsnuću "nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni" (Iv 3, 16). Tom snagom ohrabreni, živimo u čvrstoj nadi da naša preminula braća i sestre, kojima ćemo se i mi jednom pridružiti, žive u smiraju vječne Božje ljubavi.¹⁹

¹⁸ Povelja je napisana na latinskom i hrvatskom jeziku i ugrađena je u kamen temeljac, a glasi: *Dana 12. veljače 1996. godine od Utjelovljenja Gospodina našega ISUSA KRISTA 18. godine pontifikata Pape Ivana Pavla II. za župnika Msgr. Ivana Vukšića, gradonačelnika u Mostaru mr. Mije Brajkovića kamen temeljac crkve u župi sv. Ivana u Mostaru biskupije Mostarsko-duvanjske u ime Presvetoga Trojstva na slavu Kristova Uskrsnuća na čast blaženog apostola Ivana evanđelista na porast katoličke vjere i Kristova mira uz veliko mnoštvo Božjega naroda svečano blagoslovi preuzvišeni gospodin Ratko Perić dijecezanski biskup mostarsko-duvanjski.*

¹⁹ Vidi cjelovit tekst govora u: *Crkva na kamenu*, 3/96., str. 2.

4) REAKCIJE I ODGOVORI

a) Muslimanski prosvjedi i katoličke izjave

Muftija, reis-ul-ulema i tisak. I prije blagoslova, posebno uoči crkvene ceremonije, čuli su se glasovi s mostarskih vrhova muslimansko/islamske strane o mjestu gradilišta, koje oni sebi svojataju iz turskih vremena: da je tu bio vakuf, zaklada ili zadužbina, i Lakišića harem ili groblje.

Jedan muslimanski tjednik ubrzo se pod velikim naslovom zapitao: "Hoće li kardinal Puljić održati obećanje i obustaviti gradnju crkve na Lakišića haremu". Člankopisac navodi, i u fotokopiji, zapisnik od 2. svibnja 1897. sastavljen pri kotarskom vakufskom povjerenstvu u Mostaru, br. 218/1897., gdje I. Krilić, devedesetogodišnjak, svjedoči da se harem nalazi u mahali Ričini; da je A. Lakišić prije 250 godina kupio tri luke: jednu za sebe, jednu za džamiju, jednu za harem; da po "gruntovnim knjigama imade površine 19 dunuma"; da od istog harema "najveći je dio prifatno visoko erat, za gradnju željeznice i štacije i drugih zgrada željeznice"; da su biljezi bili "sve do gradnje željeznice i bio je zid okolo istog s klakom ograđen, visok 1,5 metar te u isti harem kopalo se do istog vremena".²⁰

Izjava Ordinarijata. To je potaknulo Biskupski ordinarijat da se oglasi posebnim priopćenjem. Tu se kaže da je mostarski biskup Perić blagoslovio 12. veljače 1996. gradilište i postavio temeljni kamen crkvi Kristova uskrsnuća u Mostaru, uz sudjelovanje svećenstva i mnoštva vjernika. U tom povodu mostarski muftija Seid ef. Smajkić uputio je 11. veljače pismo biskupu Periću, a sarajevski reis-ul-ulema dr. Mustafa Cerić, 14. veljače, vrhbosanskom nadbiskupu kardinalu Vinku Puljiću. Muftija izražava "svoj najoštriji protest", što bi se ta crkva "gradila na lokalitetu Lakišića harema, koji je svojevremeno uzurpirala austrougarska uprava i koji bi u ovim demokratskim promjenama trebao biti nama vraćen isto kao i Vama Vaše nekretnine". A reis-ul-ulema piše da je vijest "o polaganju kamena temeljca za katoličku katedralu na vakufskom zemljištu, u Lakišića haremu u Mostaru izazvala ogorčenje muslimana" i da se to "ne doživljava samo kao čin političkog nasilja, već i kao direktno korištenje vjere i vjerskih ustanova za postizanje nehumanih i nepravednih ciljeva". Spomenuti prosvjedi našli su odjeka i u muslimanskim sredstvima priopćavanja u Mostaru i Sarajevu.

²⁰ E. Ratkušić, u: *Ljiljanu*, 6. ožujka 1996., str. 10.

Biskupski ordinarijat u Mostaru, prikupivši relevantne izvratke i podatke i posavjetovavši se sa stručnjacima²¹ koji poznaju Mostar, u svojoj je izjavi istaknuo:

- Arheološka istraživanja u Mostaru i okolici otkrila su temelje velikih crkava - bazilika - iz rimskoga doba (Cim, Potoci, Blagaj...). Od 5. stoljeća, najprije među domaćim pučanstvom a kasnije i među pridošlim Hrvatima, na ovim je prostorima djelovala kršćanska biskupija s redovitim crkvenim životom i upravom. Katolički redovnici (dominikanci i franjevci) obogaćivali su crkveni život svojim karizmama. Padom ovih područja pod Turke (Mostar 1468.) počinje mučna borba domaćeg naroda i Crkve za golu opstojnost.

- Gradonačelnici Mostara. Čak i u novim uvjetima austrougarske uprave Gradsko se vijeće sastojalo od 6 muslimana, te po 3 Hrvata (katolika) i Srbina (pravoslavna), a kasnije 8 muslimana i po 4 Hrvata i Srbina uz redovitog gradonačelnika muslimana. Dapače, gradonačelnici su bili uglavnom muslimani i za stare i nove Jugoslavije. Od 1945. do 1985. Hrvate je gradonačelništvo zapalo samo dva puta, i to po godinu dana! Ništa zato što je sastav pučanstva u mostarskoj općini bio, recimo, 1931. ovakav: rimokatolika: 23.529, pravoslavni: 11.110, muslimana: 13.371, ostalih: 185; ukupno: 48.195.

- Lakišića harem (groblje). Muslimanski pisci (H. Hasandedić,²² H. Čišić i drugi) naglašavaju navodnu otimačinu vakufskih posjeda u vrijeme austrougarske uprave. To ne odgovara činjenicama. Npr. Gradsko vijeće Mostara zaključilo je proslaviti 50. obljetnicu vladavine bečkoga cara izgradnjom škole, koja bi nosila naslov *Jubilarna osnovna škola cara Franje Josipa I.* Na sjednici Vijeća predloženo je da se ona podigne istočno od već izgrađene zgrade Gimnazije, na mjestu gdje je do ovoga rata bila višekatnica Privredne banke. Jedan je vijećnik tijekom rasprave na sjednici, 12. veljače 1898., ustvrdio da je tu bio Lakišića harem, pa je zemljište vlasništvo vakufa (vjerske zaklade). Iako je dokumentirano da je zemljište vlasništvo Općine, Zemaljska je vlada BiH usvojila izgradnju jubilarne škole, ali ne na tom mjestu, očito radi mira u kući, nego na drugom (III. osnovna škola - južno od zgrade Gimnazije). Spomenuti je vijećnik tvrdio da je "nedolično na mjestu nekadašnjeg harema graditi školu". Međutim,

²¹ Ovdje smo stručnu pomoć imali od gosp. Karla Miletića. I ovom prilikom izražavamo mu dužnu zahvalnost. S obzirom na vojnu kartu iz 1862., gdje je vidljivo da su tada na našem današnjem gradilištu bila *Felder und Weingarten* (polja i vinogradi), vidi komentar A. Zelenika, *Osvrt na zbirku karata Bečkog ratnog arhiva*, u: *Tribunia*, 5, 1979., str. 161-165.

²² H. Hasandedić, *Zadužbine hadži Ahmedage Lakišića u Mostaru*, u: *Glasnik VIZ-a u FNRJ*, 10-12/1961. (separat), str. 1-12.

na tom je istom mjestu nekoliko godina kasnije djelovao cirkus, 1905. održavane su filmske predstave pod šatorom, nešto kasnije bila je privatna kovačnica, potom skladište gradske uprave za čistoću i za drva. Je li to bilo dolično?

Što se tiče harema uz Lakišića džamiju, može se sa sigurnošću reći da se, prema prvoj karti austrougarske vojske, prostirao oko 40 m južno od džamije, oko 50 m sjeverno i oko 40 m zapadno od "sadašnjih" ulica A. Buća i A. Šantića. Samo jednim dijelom harem je zahvaćao prostor koji je pokrio stari željeznički kolodvor. Za taj isti predio Lakišića harema ustupljen je prostor u kasnije formiranoj Liska ulici, reguliranoj od 1906., kamo su preneseni ostaci pokopanih u Lakišića haremu. Taj je harem poslije II. svjetskog rata pretvoren u park, a u ovom ratu opet je poslužio za pokapanje preminulih. I taj prvotni "Lakišića harem" udaljen je nekoliko stotina metara od sadašnjega crkvenog gradilišta!

- Biskup dr. Petar Čule upućivao je Općinskom vijeću Mostar još od 1958. molbe za dodjelu zemljišta za katedralu, umjesto nacionaliziranog vlastitog prostora na Rondou, inzistirajući na lokalitetu željezničkog kolodvora. Nažalost, komunistički je režim desetljećima raznim političkim izmicanjima i prijeverama odbijao molbe mostarskog biskupa, ali je konačno, uz posebne uvjete, dopustio gradnju današnje katedralne crkve, mimo izvornih crkvenih zahtjeva i planova. U želji da svoje nekadašnje naume ostvari u novim demokratskim promjenama, Biskupski se ordinarijat 14. travnja 1994. pismeno obratio Općinskom vijeću Mostar moleći rješenje i urbanističke uvjete za izgradnju reprezentativne crkve u Mostaru na spomenutom prostoru. Smatrao je da će se time donekle ispraviti nepravda koju su prijašnje vlasti nanijele Katoličkoj crkvi u gradu i Biskupiji.

- O vakufskoj zemlji, imanju ili vlasništvu u zemljišnim knjigama nema apsolutno nikakva spomena. A sve i kad bi ga bilo, zar bi bilo umjesno pozivati se na period prije austrougarske uprave, tj. prije 120 godina, kako to čini gospodin muftija, ako nekretnine, po međunarodnom pravu, koji je usvojio i Zakonik kanonskog prava, zastarijevaju u roku od 100 godina (*kan.* 1270). I po kojem bismo se zakonu i pravu morali zaustaviti upravo na turskom periodu, a ne ići, na primjer, na predtursko ili starokršćansko doba?

Uvjereni smo da kamen temeljac crkve Kristova uskrsnuća, kojoj se upravo ravna gradilište, neće biti dobronamjernim ljudima "kamen" spoticanja i prepiranja, nego kamen susreta i pomirenja, kamen s groba Kristova uskrsnuća, s najhumanijim i najpravednijim ciljevima.²³

²³ Vidi izjavu pod naslovom: *Kamen susreta u Mostaru*, 27. veljače 1996., objavljenu u: *Crkva na kamenu*, 4/96., str. 2.

Oglašavali su se i drugi muslimanski listovi.²⁴ A bilo je i hrvatskih novinara i iz Mostara²⁵ i iz Sarajeva.²⁶

Iz priloženih se karata vidi da se radi o dva lokaliteta koji se ne samo ne poklapaju, nego su jedan od drugoga udaljeni više stotina metara. Isto tako u katastarsko-zemljišnim dokumentima čestice dvaju lokaliteta posve su drugačije. To se lako može provjeriti u katastru.

Pored ostalog značajan argument koji potvrđuje našu konstataciju da na lokaciji crkve Kristova uskrsnuća, kod Stare bolnice, nije bilo nikakvo islamsko groblje, odnosno Lakišića harem, činjenica je koja najbolje govori da u raščišćavanju terena na ovoj lokaciji, u veljači i ožujku 1996. nije otkriven niti jedan grob. Ovu tvrdnju mogu potkrijepiti i odgovarajući stručnjaci Muzeja HRHB i Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Mostaru.

U prilog ovoj našoj tvrdnji govori i drugi povijesni izvor - austrijski plan grada Mostara - Croquis von Mostar iz 1862. godine koji se nalazi u Bečkom ratnom arhivu, Odjel karata, a koji je objavljen u godišnjaku "Tribunia" 5, Trebinje, 1979., str. 161-165, a čiju reprodukciju donosimo u prilogu.

Na planu iz turskog perioda, od prije 133 godine, navedeni su značajniji objekti u Mostaru i širi prostor zapadno od Neretve, gdje je i lokacija za novu katoličku crkvu, pod nazivom *F e l d e r u n d W e i n g a r t e n*, što znači da su tu bila polja i vinogradi.

b) Međunarodna reakcija i otpisi Ordinarijata

Na drugoj liniji umiješala se i međunarodna javnost. Bilježimo dvije pisane reakcije.

Optužba Promatračke misije u Mostaru. Gospođa Holy Cartner, izvršni ravnatelj helsinške Promatračke misije za ljudska prava, pisala je 22. travnja 1996. gospodinu Nielsu Helvegu Petersonu, predsjedniku Odbora ministara Vijeća Europe, s obzirom na blagoslov, da nije bilo konzultacije s EU-administracijom, da je to bilo kršenje pravila koja vrijede u toj zoni, da se vijorila zastava samoproglašene države "Herceg-Bosne", da je svirala

²⁴ Vidi nepotpisani članak *Katedrala na Lakišića haremu*, u: *Stari Mostar*, 1. 3. 1996., str. 7., gdje se kaže da je bilo "više od 1.500 građana hrvatske nacionalnosti", i da je biskup Perić "svečanom misom lično pozdravio polaganje kamena temeljca za katedralnu crkvu na lokalitetu muslimanskog Lakišića harema, a nedavno su otpočeli i pripremni radovi za izgradnju katedrale".

²⁵ Usp. V. Vegar, *Katedrala nije ni vidjela harema*, u: *Slobodna Dalmacija*, 7. ožujka 1996., str. 7.

²⁶ Usp. M. Herceg, *Bošnjaci se protive izgradnji katedrale iako za to nemaju argumenata!*, u: *Hrvatska riječ*, 9. ožujka 1996., str. 12-13.

nacionalistička glazba i da je “fašistički govor, poput onoga koji su imali nacisti, održao jedan svećenik koji je predsjedao ceremoniji”, “kako je to rekao jedan međunarodni promatrač”.²⁷

Upit Ordinarijata. Biskupski se ordinarijat 16. svibnja 1996. obratio na adresu voditeljice za ljudska prava Organizacije europske sigurnosti i suradnje u Mostaru, gospođici M.-B. Erni, za objašnjenje te optužbe:

- Budući da je mjesni biskup mostarsko-duvanjski vodio ceremoniju blagoslova kamena temeljca i gradilišta “crkve Kristova uskrsnuća” i održao prigodni govor, koji je cjelovito objavljen u “Crkvi na kamenu”, 3/96, u ime ljudskih i vjerskih prava traži se odgovor: koji su to elementi “fašističkog govora poput onih nacističkih” u biskupovu religioznom nastupu za koji ga optužuje “jedan međunarodni promatrač”, kako bi se odgodio ulazak Republike Hrvatske u Europsko vijeće.²⁸ Potom je Katolički informativni ured u Mostaru donio priopćenje.²⁹

Na taj se dopis spomenuta ustanova posve oglušila. Međutim, dogodilo se nešto drugo.

Direktor Regionalnog centra OSCE Mostar traži susret. U studenom 1996. najavio se biskupu u kurtoazni oproštaj general Wolfgang Odendahl, ravnatelj Regionalnog centra Organizacije za europsku sigurnost i suradnju. Ordinarijat mu je odgovorio da se od njegova ureda čeka već pola godine odgovor na tešku optužbu. On je na to nerasploženo odgovorio i otkazao posjet. Na to mu je odgovoreno:

“Ovaj Ordinarijat ne može tako lako prijeći preko teške optužbe o ‘fašizmu i nacizmu’. Zašto? Zato što ova Crkva u Hercegovini još od 1941. živi pod terorom komunističke i socijalističke optužbe svijeta koji joj podmeće svojevrzni fašizam i nacizam. Pa i u veljači 1996. godine!

Gospodine general pukovniče! Jeste li Vi ovdje shvatili svoju ulogu i dužnost da obavljate samo ‘kurtoazne posjete’ na početku i na svršetku

²⁷ Pismo od 22. travnja 1996. (fotokopija na Ordinarijatu: točka 2, slovo h), str. 4, optužujući tekst na engleskom glasi: “The Monday following the attack on Koschnick, which was referred to as a ‘democratic demonstration’ by the Croatian media, there was a ground-breaking ceremony for a new Catholic cathedral being built in the Central Zone - a neutral zone - in Mostar. No plans have been shared with the EU Administration, which is a violation of the rules set by the EU. During the ceremony, the flag of the Croat self declared state of ‘Herceg-Bosna’ was flown, nationalistic music was played, and a “fascist speech, like one which would be made by the Nazist, was made by a priest presiding over ceremony”, said one international observer. The building of a Catholic church in the supposedly neutral Central Zone is seen as a direct provocation toward the Bosniak side and a statement of the power of the croat authorities. ‘As far as we are concerned, the cathedral is illegal, because no papers have been shown to the EU as required’, stated one EU official.”

²⁸ Protokolirano na Ordinarijatu, 675/96.

²⁹ *Kako međunarodni promatrač izvještuje*, u: *Glas koncila*, 2. lipnja 1996., 5.

svoga mandata, ili da se bar malo potrudite i založite za poštovanje ljudskih i vjerskih prava kad Vam se obrati jedan Biskup?”³⁰

Istog je dana iz Odendahllova ureda pismeno javljeno da će se odgovoriti čim se prikupe podaci.

Čeka se odgovor. Jednako se postupilo i s traženjem posjeta šefa Koordinacijskog centra Europske promatračke misije, gosp. Bernarda Berloya. Ordinarijat mu je odgovorio:

- Primili smo jučer Vaš faks (doduše nepotpisan), od 8. 11. 1996., kojim izražavate želju da se susretnete s biskupom msgr. Ratkom Perićem. Dopustite, molim Vas, da iznesemo jednu molbu: željeli bismo imati od Vas, kao šefa Koordinacijskog centra Europske promatračke misije u Mostaru, obrazloženje jedne neshvatljive optužbe jednoga “međunarodnog promatrača”. Naime, izvršna ravnateljica helsinške Promatračke misije za ljudska prava pisala je 22. travnja ove godine predsjedniku Odbora ministara Vijeća Europe, da je 12. veljače 1996. za vrijeme blagoslova kamena temeljca crkve Kristova uskrsnuća u Mostaru “fašistički govor, poput onoga koji su imali nacisti, održao jedan svećenik koji je predsjedao ceremoniji”, “kako je to rekao jedan međunarodni promatrač”. Pismo je poslano u povodu ne/primanja Republike Hrvatske u Vijeće Europe. Budući da je mostarski biskup Perić predsjedao ceremoniji blagoslova i održao nagovor koji je isključivo religioznog karaktera, on je, pročitavši spomenuto pismo H. Cartner (...), ostao zaprepašten, te 16. svibnja ove godine poslao upit v.d. voditeljici Odjela za ljudska prava Organizacije europske sigurnosti i suradnje Misije u Mostaru M.-B. Erni. Do danas nije bilo nikakva odgovora.

Govor biskupa Perića doslovno je objavljen u *Crkvi na kamenu*, 3/1996., str. 2, a djelomično i u *Glasu koncila*, 8/1996., str. 1. i 5.

Čim od Vas stigne traženo obrazloženje, i to napismeno, te veoma opasne i ozbiljne optužbe “međunarodnog promatrača”, koji je našao elemente “fašističkog govora poput onih nacističkih” i koji je svjedočio za “svećenika-predsjedatelja” da je tako nastupio, o čemu piše H. Cartner N.H. Petersonu, obrazloženje koje ćemo objaviti u sredstvima javnog priopćavanja, kao što je i drugo bilo objavljeno, mjesni biskup Perić rado Vas čeka, bez daljnjih dogovaranja, na ovom Ordinarijatu pri Katedrali, već sutradan u 9,00 po primljenu odgovoru. U nadi da ćemo ubrzo i konačno skinuti s dnevnog reda tu zaista neugodnu temu...³¹

³⁰ Pismo 12. studenoga 1996., br. 1540/96.

³¹ Dopis Ordinarijata, 9. studenoga 1996., br. 1523/96.

Nismo još primili nikakva odgovora (do 19. studenog 1996.).

Optužba švicarskog "Orientierung". Novinar Rupert Neudeck objavio je u isusovačkom ciriškom "Orientierung", 15. ožujka 1996., str. 51-54, članak u kojem je jedan podnaslov "Nacionalistički hrvatski katolicizam" (53-54). Četiri se puta spominje biskup mostarsko-duvanjski, Ratko Perić, i to u posve negativnu kontekstu. Dapače, zajedno s biskupom optužen je katolicizam u hercegovačkim biskupijama.³² Na tekst se osvrnuo kancelar biskupije don Ante Luburić, šaljući pismo "Orientierung". U odgovoru se kaže da je bitna značajka Neudeckova pisanja da ono što je neistinito iznosi, a ono što je istinito prešućuje.

Ordinarijat se obratio i švicarskom listu i ujedno dao priopćenje, u kojem se kaže:

Neudeck piše kako je 7. veljače potvrđeno da će biskup blagosloviti kamen "nove katedrale" na mjestu gdje se pokušalo Koschnicka ubiti. Odgovara mu se da je Ordinarijat tek 10. veljače službeno objavio da će blagoslov "nove crkve Kristova uskrsnuća" biti 12. istog mjeseca. Neudeck je mogao na Biskupskom ordinarijatu primiti sve potrebne informacije o tome događaju. Ali on radije prikuplja podatke s ulice da piše u "Orientierung", koji želi biti ozbiljan.

Neudeck navodi kako je biskup Perić 7. veljače bio viđen više puta na mjestu gdje je trebao poginuti Koschnick. Pisac kao da želi provući čitateljima zaključak da je i sam biskup zakulisni i konkretni poticatelj toga "pokušaja". Ako je to autor htio, onda to nije više crni humor, nego duboko neljudsko i nekršćansko blaćenje! Odgovorno tvrdimo - kaže se u odgovoru - da biskup nije nijednom 7. veljače bio na spomenutom mjestu. Nije uopće nikuda izlazio iz svoje sobe u katedralnom župnom uredu. Zašto onda R. Neudeck tako obmanjuje švicarsku i drugu javnost? Ili on ne pozna i ne prepoznaje biskupa ili takvim pisanjem želi dezorijentirati čitatelje "Orientierung"?

Neudeck teško vrijeđa katolike citirajući njemačkoga limburškog biskupa msgr. Franza Kamphausa, koji je navodno izjavio da je hrvatski katolicizam u Hercegovini "heretičan, ekskluzivan i neuniverzalan". Vlč. Luburić odgovorio je i knjigama o ekumenizmu i dokumentacijom Biskupskog ordinarijata pozivajući i msgr. Kamphausa da se javno oglasi i dokaže svoju navodnu tvrdnju.

Neudeck piše da bi se biskup Perić morao stidjeti što postavlja crkveni kamen ondje gdje nije nijedan Hrvat ugrožen, nego su ugroženi u svakom slučaju Nijemci, Francuzi, i Muslimani, i da nema do danas ni

³² Vidi kratak intervju biskupa Perića Radio Vatikanu, objavljen pod naslovom: *Orientierung bez kompasa*, u: *Crkva na kamenu*, 5/96., str. 2.

najmanje samokritične sumnje u Crkvi u Mostaru niti kod biskupa niti kod franjevačkog klera. U odgovoru na te teške optužbe kaže se da se biskup Perić nema čega stidjeti. Stidimo se svi mi spomenutih neistina i uvreda koje po švicarskom “Orientierung” sije novinar Neudeck, i to ne na temelju dostupnih mu informacija na Ordinarijatu, nego na bazi ulične neproverjene priče.

Neudeck prešućuje da je Koschnickovu svojevolutnu i nepravednu odluku poništio Rimski ugovor, 18. veljače. On se na to ne osvrće. Za njega je Koschnick “hrabar čovjek”. Njemu kao da je glavni cilj kompromitirati Katoličku crkvu u Hercegovini i njezina biskupa i kler. Neudeck ne spominje da je od ljeta 1994. na crkvenom terenu formirano parkiralište za Eu-auta, i to besplatno. Neudeck posve prešućuje i ignorira Izjavu ovog Ordinarijata od 8. veljače ove godine u vezi s događajima u Mostaru.

Istina je da za vrijeme ovoga rata ni biskup Žanić ni biskup Perić ni njihovi suradnici u Mostaru nisu šutjeli ni na jedan važniji događaj, a da se nisu odgovorno i crkveno oglasili. Objavljivane su izjave, pisma, članci, knjige. Iz svih je očito da se ne radi ni o kakvu partikularnu, još manje ekskluzivnu, a najmanje heretičnu katolicizmu, kako Neudeck citira biskupa msgr. Kamphausa. Ali sve to što je Neudeck mogao naći na Ordinarijatu u Mostaru on sustavno prešućuje.

Neudeck ima samo riječi kritike na biskupa, kler i hrvatski katolicizam u Hercegovini. Članak gospodina Neudecka ističe se svojom neuobičajenom neuravnoteženošću, jer on ne vidi nijednoga dobra čina ili riječi Katoličke crkve u Hercegovini. On ima samo riječi osude. Kako će vidjeti kad mu crkveni autoritet, kao što je limburški biskup, kaže da je to heretičan, ekskluzivan i nipošto univerzalan katolicizam. Baš nas interesira je li Neudeck doslovno i vjerno citirao svoj autoritet, koji tako govori o jednoj crkvi u “nevolji velikoj” (Otk 7,14). Bilo bi nam drago da se ovom prilikom oglasi i biskup msgr. Kamphaus i da iznese istinu kako je on vidi, i to s dokazima i argumentima.³³

Iako su upiti otišli i Uredništvu “Orientierunga” i biskupu Kamphausu, do sada nije stigao nikakav odgovor. Rečeno nam je usmeno da “Orientierung” ne objavljuje demantije. Kako to da nekažnjeno objavljuje klevete i neistine, pitamo se.

³³ Zašto “Orientierung” dezorijentira? u: *Glas koncila*, 21. travnja 1996., str. 3.

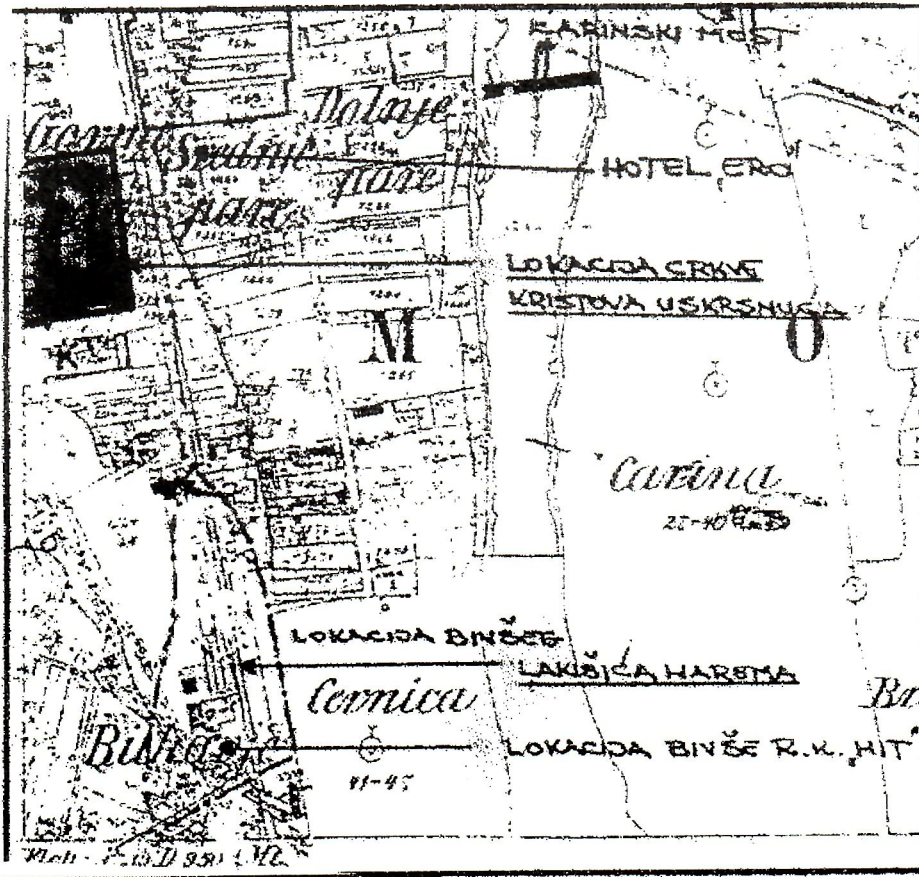
POGLED U BUDUĆNOST

U veljači i ožujku 1996. počelo se raditi na gradilištu. Nije bilo ni s jedne strane nikakvih zapreka. Zatražen je idejni projekt za crkvu i raspisan natječaj.³⁴ U srpnju su prispjeli raspisani idejni projekti. Prva nagrada nije dodijeljena, a druga je podijeljena za dva jednakovrijedna projekta.³⁵ Pregovara se s jednim od projektanata da ugradi primjedbe Odbora za izgradnju crkve Kristova uskrsnuća. Kad se izradi zadovoljavajuće rješenje i prikupe potrebna sredstva, koja već pristižu,³⁶ pristupit će se konkretnoj gradnji crkve.

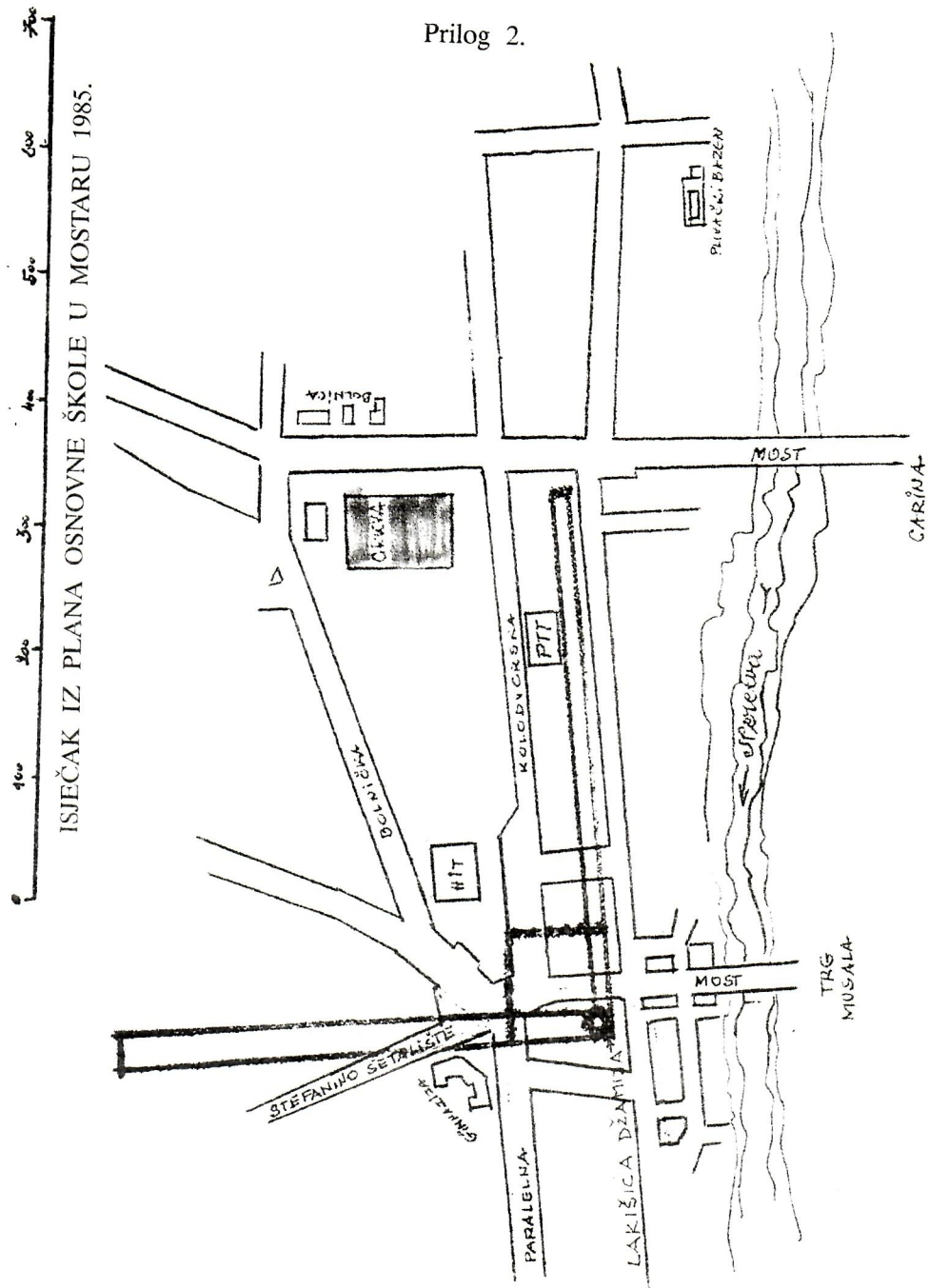
³⁴ Odbor za izgradnju crkve Kristova uskrsnuća u Mostaru, *Natječaj, Večernji list*, 13. V. 1996., 12; isto i u: *Slobodna Dalmacija*, 16. V. 1996.

³⁵ Vidi novinsku vijest *Završen natječaj za projekt crkve Kristova uskrsnuća u Mostaru*, u: *Crkva na kamenu*, 11/96., str. 12.

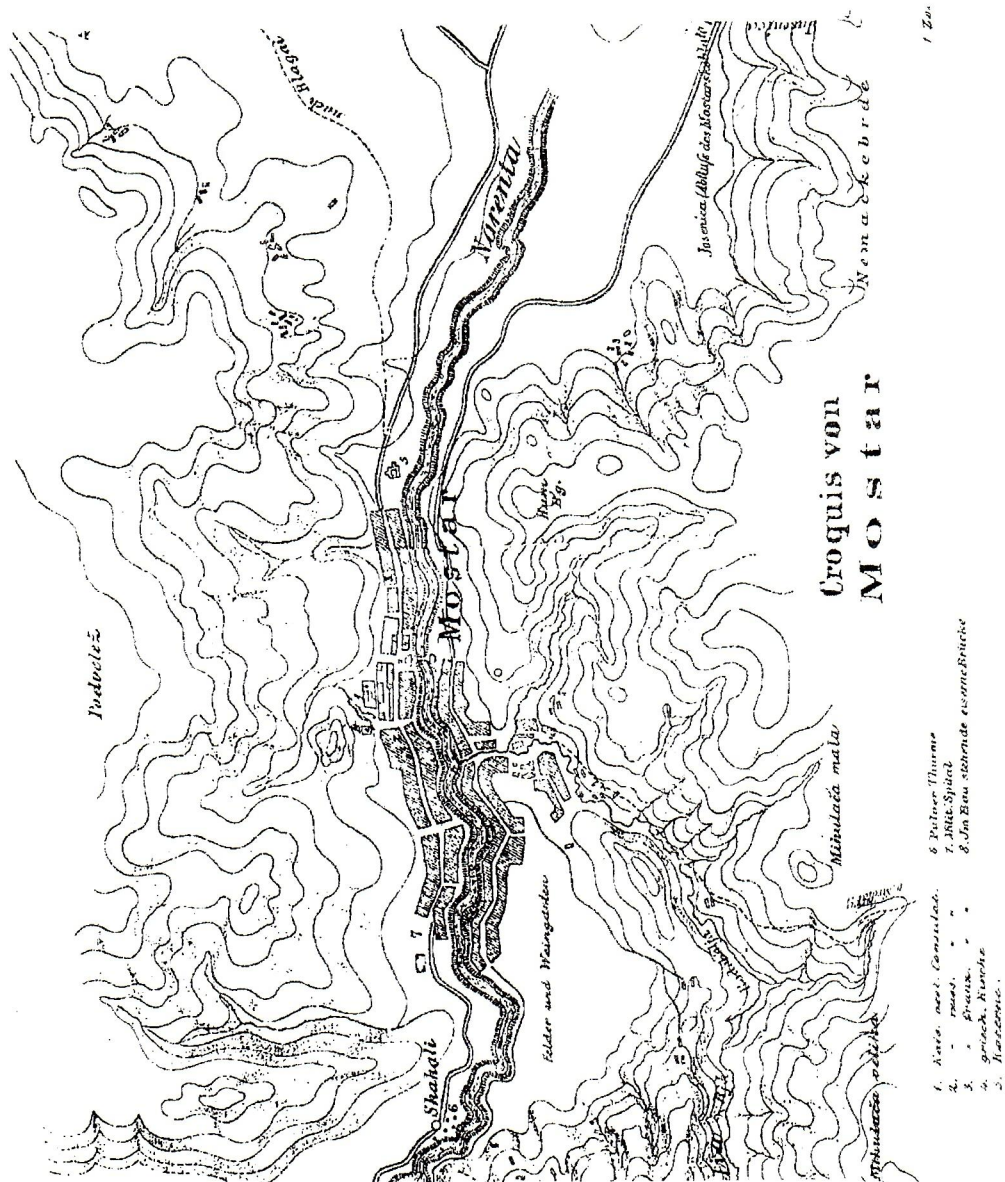
³⁶ Vidjeti imena dobročinitelja od 5. broja nadalje u biskupijskom mjesečniku *Crkva na kamenu*, 1996.

Temeljna austrougarska gruntovna karta Mostar S 12-by (detalj)

(Nazivi ulica iz vremena A-U-e okupacije)

Austrijski plan iz Kriegsarchiva u Beču
1862. godine